

A nyári Madárbarát kert

Négyrétegű kirakó

Az oktatási segédanyagot
a Patkós Stúdió fejlesztette.

www.patkosstudio.hu

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Svájci
Hozzájárulás

Nemzeti
Egységügyi Hivatal

Ez az oktatási segédanyag az "Égigérő tanterem" című, SH/4/10 regisztrációs számú projekt keretében, a Svájci Hozzájárulási Program támogatásával valósult meg.

A nyári Madárbarát kert

Négyrétegű kirakó

„ÉGIGÉRŐ TANTEREM”

Segédanyag-ismertető

Ez az oktatási segédanyag egy nyári Madárbarát kert életébe nyújt betekintést. Az egymást követő rétegeket kirakva nem csak állat lakótársainkkal, de az ezeket segítő eszközökkel is megismerkedhetünk.

Javaslatok, hogyan játsszunk a nyári Madárbarát kertet bemutató kirakóval:

1. Figyeljük meg a kirakó első képét, majd rakjuk ki az első (legalsó) puzzle-réteget, melynek elemeit eltérő háttérszínük alapján lehet elkülöníteni a többitől.
2. Beszélgetés arról, hogy mi a különbség a kert előző és mostani állapota között.
3. Osszuk ki a fajakártyákat! A gyerekek próbálják megnevezni az állatokat, mondjanak róluk néhány jellemzőt! Eszükbe jut-e a kert lakóival, élőlényeivel kapcsolatos vers vagy mondóka is? Az állatokkal történő ismerkedéshez használjuk ezt a füzetet, melyben érdekes leírások találhatóak a képen látható összes fajról.

Olvassunk fel egy-egy találós kérdést, mondókát vagy leírást, a gyerekek pedig találják ki, melyik élőlényről van szó!

Ezt követően helyezték el az állatokat az élőhelyükre, amihez többféle szempont (például: fészkelő- és búvóhely, táplálkozóterület) is adható. Az elhelyezés helyességét a gyerekekkel meg is vitathatjuk.

4. A fajakártyák visszatételét követően, a gyerekek rakják ki a következő réteget, majd ez alapján ellenőrizték le, hogy az előző lépésben megfelelően helyezték-e el a kertben az állatokat.

5. A gyerekekkel beszéljünk arról, hogy milyen eszközökkel és módszerekkel tudnánk segíteni a második réteg állatainak életét. Ehhez használjuk az eszközkártyákat is. A gyerekek próbálják megnevezni ezeket, illetve kitalálni, hogy az adott védelmi eszköz melyik állatnak és mely életszakaszában lehet segítségére. Ezt követően helyezték is el ezeket valahol a kertben, és indokolják a döntést.
6. Az eszközkártyák visszarakását követően rakjuk ki az utolsó réteget, majd az itt látottak alapján ellenőrizzük le a gyerekekkel közösen, hogy az előző feladatban jól helyeztük-e el az egyes eszközöket. A füzet leírásait felhasználva részletesen ismerkedjünk meg a madár- és más állatcsoport-védelmi berendezésekkel!
7. Hozz létre táplálékláncokat a kártyák és a kert segítségével! (A leírásokból ellenőrizhetjük, melyik állat mivel táplálkozik.)
8. Csoportosítsd az állatokat! (Pl. Melyik alszik téli álmot és melyik nem? Melyik költözik el télire és melyik marad itthon? Melyik mivel táplálkozik? Stb.)

Figyelem!

6 éven aluliak a kizárólag csak felnőtt felügyelete mellett használhatják!

Állatok a városi vadonban

Az emberkövető állatfajok megtelepedése a lakott területeken nem a véletlen műve, hanem az itteni és a természetes élőhelyek közti hasonlóság következménye. A települési kertek, parkok, fasorok az ide költöző madarak számára az erdők és a nyílt gyepek közti átmeneti, gazdag élővilágú szegélyzónát idézik. Itt a magas, sötétebb, zárt erdő az alacsonyabb, fiatal fák és bokrosok alkotta, fényben egyre gazdagabb sűrűségegen keresztül megy át a nyílt, füves területekbe. Ennek az élőhelytípusnak a jellemző madarai az ágak között fészkelő rigók, a bokorposzáták, a pintyfélék, de költenek itt a fakopáncsok és küllők, valamint ezek odúalbérlői, a cinegék, a verebek, a csuszka, a nyaktekerecs, valamint a búbosbanka, a füleskuvik és a szalakóta is. Nem véletlen, hogy a városiasodott fajok többsége erről az élőhelytípusról származik, míg a nyílt területeken, talajon fészkelők gyakorlatilag hiányoznak. Ez alól talán egyedül a búbospacsirta jelent kivételt, mely rövidfűvű parkolók, benzinkutak mellett épületek lapostetején is fészkel. Az ember közelsége számos további élőhelyi előnyt is kínál, különösen a kisebb testű madárfajok számára.

A növényzet mellett az épületek is rendkívül változatos és szinte végtelen számú fészkelőhelyet kínálnak, gondoljunk csak a padlásokra költöző baglyokra, az Európában ma már szinte kizárólag épületeken fészkelő füstí, molnár- és sarlósfecskékre vagy a rendszeresen postaládákba fészket építő széncinegékre.

Az énekesmadarak vadászatára specializálódott karvaly és héja egyedszáma sokkal kisebb a természetesnél, és sok helyről teljesen hiányoznak is.

Télen a települések belső területei több fokkal melegebbek, mint a külterületek, melyek hóterhelése ezért, valamint a forgalomnak és a hóeltakarításnak is köszönhetően kisebb. Így a talaj és az ágak jelentette táplálkozóterületek hozzáférhetősége is kedvezőbb. Nem véletlen, hogy például az erdei fülesbaglyok télen csapatosan települnek be a városi fasorokra is, ahol az sem zavarja őket, hogy a lombját vesztett ágak között mindenki jól láthatja őket.

A szerves hulladék kínálja táplálékbázis egész évben és szinte korlátlan mennyiségben rendelkezésre áll, amihez a több mint egy évszázada folytatott téli madáretetési gyakorlat is hozzájárul. Ennek következtében több madárfaj városi állománya ma már nem is vonul, illetve a települési balkáni gerlek gyakorlatilag folyamatosan, egész évben költenek.

Ráadásul a falvakban, városokban velünk élő állatok aktív segítésére is számos eszköz és módszer áll a rendelkezésünkre. Ezekkel olyan helyeken is megteremthetők a kedvező élőhelyi feltételek, például körfolyosón, erkélyen, „steril” kertekben, ahol ezek hiánya miatt egyébként nem tudnának tartósan megmaradni.

A nyári Madárbarát kert lakói

Fehér gólya

Tollazata fehér, evezőtollai feketék, az öregek lába és csőre piros. Eredetileg a mocsaras ligeterdők fészkelő madara volt, de mára beköltözött az emberi településekre, ahol fészket háztetőkre, kéményekre, villanyoszlopokra rakja, fákra viszont egyre ritkábban. Évente egyszer költ, 3-5 tojást rak, a májusban kikelő fiókák augusztus elején hagyják el a fészket. Tápláléka rovarok, giliszták, hullók, rágcsálók, talajon fészkelő énekesmadarak tojásai és fiókái – mindent elfogyaszt, amit meg bír fogni és le tud nyelni. A telet Afrikában tölti, március végén érkezik vissza, de egyre több madár át is telet. Az ilyen áttelelő madarak nyers marhahúsdarabokkal, apróhallal etethetők is.

Nemes Nagy Ágnes
Madarak

Mennyi fényes, szép madár!
Nem tudod, hogy merre száll?
Honnan jönnek?

– Nem tudom.
Égre, földre, vízre szállnak?
Nádba bújnak?
– Nem tudom.

Mennyi fényes, szép madár!
– Isten áldjon, kishugom.
Merre mennek,
megtudom.
Fára mászom, vízbe úszom,
nád bugáját
széthúszom.

Jaj, ne menj el, mért beszéltem,
megfázol az őszi szélben.
– Meg se fázom, meg se érzem,
merre szállnak,
megtudom,
megtudom,
és ha bírom, elmesélem.

Devecsery László
Februári gólya

Tüskeváron gólya jár:
épül már a gólyavár.

Jöhet hó még, metsző szél:
nálunk jár a rideg tél!

Szél kéményen citeráz':
– Vigyázz gólya, meg ne fázz!!

Sárgarigó

Magyarország egész területén gyakori. Költöző madár, a telet a trópusi Afrikában tölti, áprilistól szeptemberig fordul elő hazánkban. Erdőkben, ligetekben, parkokban és kertekben él, fészket lombos fákra építi. Általában 3–5 tojást rak.

Többnyire nagyobb bogarakkal, hernyókkal, böglyökkel, lombszöcskével és pókokkal táplálkozik, de gyümölcsöket (cseresznye, eper, bodza) is fogyaszt.

Devecsery László
A sárgarigó fészke

Sárga ruha, szürke mellény,
farka tollán csillan a fény.
Szálldos, röppen ágról ágra,
felesége hazavárja,
hogy a villás ág hegyére
fészek legyen már estére!
Építgetik, kötögetik,
és szálanként fel is teszik:
puha tollal bélelgetik.

Elpihennek nemsokára,
alszanak is hamarjába'.
Álmaikban négy fióka,
együtt szól a rigó-nóta.
Majd, ha ők is nagyok lesznek,
vidám füttel telik kerted.

Fekete rigó

A fekete rigó eredetileg hazánk síksági, hegy- és dombvidéki erdős, bokros területeinek lakója volt, de napjainkra az állomány egy jelentős része városlakóvá vált.

Fészkrét bokrok, fák ágvilájába, lakott területeken épületek zugaiba, ereszcatornák hajlatába építi. Évente kétszer költ, alkalmanként általában 4–5, ritkábban 6 tojást rak. Táplálékát a talajon keresgéli, földigiliszták, ízeltlábúak, apró csigák után kutatva átforgatja a hullott faleveleket. Erős csőrével képes a férgek, pajorokat a földfelszínhez közeli járataikból is kiforgatni. A faj részlegesen vonuló, ősszel a Földközi-tenger vidékére húzódik, de a települési állományok jelentős része helyben marad és áttelel. Az etetőkön egyaránt fogyasztja a napraforgót és a kölest (ezeket egészben nyeli le), illetve az almát. A fekete rigó az egyik leggyakoribb vendége a nyári – és télen az etető mellett is működtetett – itatóknak.

Pósa Lajos
A fekete rigó

Felmosolyog az ég boltján
Rózsapírral Kelet:
Fű, fa, virág örömében
Gyöngyharmatot nevet.
Álmodik még a madár mind
Az erdei csendben,
De a bokrok sűrűjéből
Már a rigó rebben.

Fölrebben egy sudár fára,
Egy kiálló ágra,
Szárnyairól, tollairól
A harmatot rázza.
Átkiált a pajtásához,
Mit kiáltoz vajon?
Hirdeti a piros hajnalt
Örvendező hangon.

Dalol, dalol, mint akinek
Nincs is másra gondja,
Második is, harmadik is
Mind utána mondja.
Valamennyi dalos rigó
Sorba mind megszólal:
Keltegetik az alvókat
Szép fuvolaszóval.

(részlet)

Nagy fakopáncs

Leggyakoribb harkályfajunk. A rokonság többi képviselőjéhez hasonlóan télen nem vonul el, így egész évben találkozhatunk vele. Eredeti élőhelyéről, a hegy- és sík vidéki erdők-ből mára a nagyvárosokba is beköltözött, s gyakran láthatjuk kertekben, parkokban, utcai fasorokban a fák törzseit kopogtatva élelem után kutatni. Saját maga készítette faodvakban költ, és mivel évről évre új odúkat készít, a megüresedő fészkelőhelyek számos más fajnak: cinegéknek, légykapóknak, verebeknek, a nyaktekercsnek, a csuszkának és a seregélynek teszi lehetővé a költését. Fészkealját általában 4–6 tojás alkotja. Ízeltlábúakból álló táplálékát a kéreg repedéseiben keresgéli, a farontó fajok lárváit pedig a törzs faanyagának megbontásával éri el. Ősszel és télen bogyókat, mogyrót, makkot, diót is fogyaszt, és gyakori vendége az etetőknak is, ahol napraforgót és faggyút eszik, de az itatót is látogatja.

Gryllus Vilmos
Harkály kopogat

Harkály kopogat száraz kérgen,
féreg lapul a keskeny részben.
Harkály kotorász sok kis lyukban,
féreg menekül mindenholnan.

Csusszan a harkály hosszú nyelve,
hogy a sok férget mind elnyelje!
Csusszan a harkály hosszú nyelve,
hogy a sok férget mind elnyelje!

Harkály kopogat száraz kérgen,
féreg lapul a keskeny részben.
Harkály kotorász sok kis lyukban,
féreg menekül mindenholnan.

Csusszan a harkály hosszú nyelve,
jajgat a féreg, nehogy elnyelje!
Csusszan a harkály hosszú nyelve,
hamm, és a férget mind elnyelte.

Kék cinege

A széncinege után a második leggyakoribb cinegefajunk. Alkalmazkodóképességének, emberkövető magatartásának, a téli etetésnek és a mesterséges odúknak is köszönhetően nem veszélyeztetett faj. Harkályok odvaiba rakja fészket, de szívesen elfoglalja az „A” és „B” típusú mesterséges odúkat is. Évente kétszer is költhet, az alkalmanként 6–13 fiókát mindkét szülő gondozza. Tavasztól őszig rovarokat fogyaszt, a kertek gyümölcsfáit is megszabadítja a kártevőktől. A téli etetőn fő tápláléka a napraforgó, a cinkegolyó és az alma.

Móra Ferenc
A cinege cipője

Vége van a nyárnak,
hűvös szelek járnak,
nagy bánata van a
cinegemadárnak.

Szeretne elmenni,
ő is útra kelni.
De cipőt az árva
sehol se tud venni.

Kapkod fűhöz-fához,
szalad a vargához,
fűzfahegyen lakó
Varjú Varga Pálhoz.

Azt mondja a varga,
nem ér ő most arra,
mert ő most a csizmát
nagyuraknak varrja.

Darunak, gólyának,
a bölömbikának,
kár, kár, kár, nem ilyen
akárki fiának!

Daru is, gólya is,
a bölömbika is,
útra kelt azóta
a búbos banka is.

Csak a cingének
szomorú az ének:
nincsen cipőcskéje
máig se szegénynek.

Keresi-kutatja,
repül gallyrul gallyra:
"Kis cipőt, kis cipőt!" -
egyre csak azt hajtja.

Vörösbegy

Az erdős, bokros területek, nagyobb parkok madara, ahol a leggyakoribb kakukkgazda. Puha növényi részekből álló, mohával és szőrrel bélelt fészket gyökerek közé, talajüregekbe, ritkábban épületek réseibe, farakásba építi és a „C” típusú mesterséges odút is elfoglalja. Évente kétszer költ, leggyakrabban 6–7 tojást rak. Férgekkel, rovarokkal táplálkozik, ősszel és télen bogyókat is eszik. Vonuló faj, de egyre több példány át is tel, illetve nagyszámú madár érkezik hozzánk Európa északi tájairól. Ennek köszönhetően nem csak a költési szezonban, de ősszel és télen is találkozhatunk velük, különösen lakott területeken és az etetők, itatók közelében. Az etetőn almát, apró magvakat (köles) és napraforgómag-törmeléket fogyaszt.

Pósa Lajos
Vörösbecy

Süvölt a szél, esik nagyon,
Kopogtatnak az ablakon.
Tán valami vándorlegény?
Hívjátok be, fázik szegény.

– Nem vándorló, aki itt jár,
Egy didergő árva madár.
Hó belepte a ruháját,
Eltemette kis tanyáját.

Kis vörösbecy, hozott Isten!
Maradj köztünk, maradj itten!
Lásd, minálunk jó világ van,
Pattog a tűz a kályhában.

– Köszönöm a jóságodat,
Barátságos tanyátokat,
Köszönöm a szíves látást,
Dalolok majd ezer áldást!

Tudod-e, mikor jelenik meg a jellegzetes narancsvörös kis mellényke a vörösbecyén?

A fiatal madárkákon viszonylag későn láthatjuk először a vöröses mellfoltot. A fészket elhagyó fiókák sárgásan pettyezettek. Az ezt követő vedlés során cserélik le a sárga mintás tollaikat és nyerik el őszre a felnőttekre jellemző színezetet.

Meggyvágó

Legerőteljesebb csőrű és legrobosztusabb termetű magevőnk. Erdei faj, gyakran 10–15 m magasan, a fák ágai között fészkel. Nagyobb parkokban, gyümölcsösökben, kertekben is megtelepszik. Évente többnyire kétszer költ, fészekalja 5, ritkábban 6 tojásból áll.

Rendkívül erőteljes csőrének köszönhetően táplálékspecialistának is tekinthető, mivel képes a cseresznyéhez és a kökényhez hasonlóan kemény magokat is feltörni (a gyümölcshúst általában meg sem eszi). Magyar nevét is innen kapta. Fiókáit a magevőink többségéhez hasonlóan ízeltlábúakkal eteti. A hazai állomány nem vonuló, az észak-európai példányok közül sok Magyarországra húzódik télen. Ekkor többnyire csoportosan mozog, az etetőkön fő táplálékát a napraforgó képezi.

Benedek Elek
Madárfiókák

Egy fészekben öt fióka
Összebújnak édesen.
Messze, messze szól a nóta:
„Mindjárt, mindjárt érkezem!”

Anyanóta, be szép nóta,
Szébb ennél már nem lehet.
Örvendez az öt fióka:
„Jer, jer!” – ez a felelet.

Jön már, jön már az anyóka,
Bogár, hernyó van elég.
Csicsereg az öt fióka:
„Ó de pompás egy ebéd.”

Mezei veréb

Magyarországon ma még általánosan elterjedt, Európa egyre nagyobb területeiről azonban eltűnőben lévő, nem vonuló faj. Zárt, kazalszerű vagy tojásdad alakú fészket szalmából, tollakból készíti többnyire épületek hasadékaiba, harkályodúkba, fák korhadásos üregeibe, ritkábban a sűrű gallyak közé. Szívesen fészkel az ember közelében is, így kertjeink, lakótelepeink gyakori vendége. Előszeretettel foglalja el a fákra, nagyobb bokrokba, falra kihelyezett mesterséges „B”, „D” és veréblakótelep odúkat. Fészekalja 5–6 tojásból áll, évente akár háromszor is költhet. Többnyire magokkal táplálkozik, de fiókáit rovarokkal eteti. Nyáron csapatosan keresi fel az itatókat és a porfürdőket, télen pedig az etetőket, ahol egyaránt fogyaszt napraforgót, kölest, cinkegolyót és almát. Maghántoló táplálkozása közben sok magdarabka is lehullik, amivel alapvetően segíti az olyan gyengébb csőrű, áttelelő rovarevők táplálékhoz jutását, mint a vörösbegy, az ökörszem, a csilpcsalpfüzike, az erdei szürkebegy és a barátposzáta.

Pósa Lajos
Négy kis madárfiók

Négy kis madárfiók
Kiül a faágra,
Mindent a négy úgy csacsog,
Édesanyját várja,
Zöld leveles erdőből
Mit hoz uzsonnára?

– Nekem – szól az egyik –
Kékhátú bogárkát!
– Nekem – szól a másik –
Réti szöcske lábát!
– Nekem – szól a harmadik –
Tücsök muzsikáját!

– Hát teneked mit hoz,
Negyedik madárka?
– Rábízom, rábízom
Édes jó anyánkra,
Hisz egyformán borul ránk
Melengető szárnya!

Tengelic

A tengelic Magyarország sík és dombvidékeinek elterjedt, nem vonuló madara. Fák, magasabb bokrok ágvillaiban építi fészket, különösen kedveli a kertek, parkok, utcák örökzöldjeinek ágrengetegét. Évente kétszer költ, alkalmanként 4–5 tojást rak, a fiókákat mindkét szülő gondozza. A felnőtt madarak magevők, előszeretettel fogyasztják a bogáncs termését, de fiókáikat rovarokkal etetik, mint a magevő madaraink többsége. Ősszel és télen nagyobb, összetartó csapatokban mozognak, többnyire az etetőket is így keresik fel, ahol elsősorban az apró szemű magvakat és a napraforgót fogyasztják.

Tudod-e, miért fontos a téli madáretetés?

Vannak olyan madarak, melyek nem költöznek el télre vagy hozzánk érkeznek telelni az északi tájakról. Ezek közé tartozik a tengelic is.

Ha tartósan hó fedi a talajt és az ágakat, a kisebb testű madarak számára különösen nehézé válik a táplálékkeresés. Ezért ilyenkor délebbre, fagy- és hómentes tájakra kell húzódnium. Amennyiben azonban etetjük őket és itatót is kiteszünk számukra, a közelünkben maradnak és egész télen gyönyörködhetünk bennük.

Tudod-e, mivel etessük télen a madarakat?

Magyakkal: napraforgóval, kölessel, dióval; *állati színdékekkel:* cinkegolyóval, főzéssel sóltanított szalonnával, faggyúval; *gyümölcszel:* elsősorban almával.

Továbbá adhatunk nekik puhára főzött rizst, tésztát és zöldségeket is.

Az énekesmadaraknak SOHA ne adjunk kenyeret, morzsát!

Zöld küllő

A fekete harkály után a második legnagyobb termetű harkályunk. Országosan elterjedt madarunk, az idősebb állományú ligetes domb- és hegyvidéki erdők mellett a sík vidéki, facsoportokkal, mezővédő erdősávokkal tarkított területeken, városi parkokban, kertekben is előfordul, ha olyan korú fákat talál, melyekben el tudja készíteni költőodúit. Évente egyszer költ, fészekalja általában 5-6 tojásból áll. Nemcsak zöld alapszíne tér el a madárcsoport többi, jórészt fekete-fehér mintázatú fajaitól, de fő táplálékállatai és táplálékszerző viselkedése is sajátos. A fakopáncsoktól eltérően ugyanis elsősorban nem a fákon, hanem a talajon keresgél, és a farontó ízeltlábúak lárvái helyett főleg hangyákkal táplálkozik. Ősszel és télen a rokonság többi tagjához hasonlóan magvakat is eszik. Akárcsak a többi harkály, nem vonuló madár, az itatók mellett az etetőkön is feltűnik.

Nemes Nagy Ágnes
Szorgalom

Mi kopog?
Mi kopog?
– Harkály vagyok, kopogok.
Nem is tudom, mióta
vár rám ez a diófa.

Mi ragyog?
Mi ragyog?
– Hát nem tudod, ki vagyok?
Béka vagyok, leveli,
ki a fiát neveli.

Nappali pávaszem

Egyik leggyakrabban előforduló lepkefajunk: kertekben, parkokban, ligetekben, útszéleken, virágos réteken is találkozhatunk vele. Különösen kedveli a nyári orgona virágrengetegét. Szárnyának mintázatán szemre hasonlító foltok látszanak, ezekkel ijeszti el ellenségeit. Ha pihen, szárnyait összezárja, ekkor megfigyelhetjük fonákját: sötét színe és csipkés szegélye miatt leginkább egy száraz levélre hasonlít. A nőstény a petéit többnyire csalánra rakja, évente két nemzedéke van. A faj nem tartozik a vándorlepkék közé, a kifejlett állatok védett zugokba húzódnak át, és már kora tavasszal megjelennek.

Tudod-e, miért olyan színesek a pillangók?

A hirtelen szétnyitott szárnyakon elővillanó erős színek és a szemre emlékeztető foltok elijeszítik a ragadozókat. Számos lepkefaj szervezetében termelődik vagy halmozódik fel mérge, ezek az állatok feltűnő színezetükkel jelzik a ragadozóknak, hogy nem érdemes zsákmányul ejteni őket, mert chetetlenek.

Fecskefarkú lepke

Egész Magyarországon elterjedt, nagytermetű lepke. Áprilistól októberig láthatjuk virágos réteken, kertekben, esetleg veteményesekben. Hernyója a köményen, a sárgarépan, a petrezselymen növekszik, s feltűnő színeivel jelzi a madaraknak, hogy nem ehető. Magyarországon többnyire két nemzedéke nevelkedik fel.

Mondóka

Kis pillangó, picinyke,
ne légy bohó, s szállj ide!
Tarka-barka szárnyadon
gyönyörködöm én nagyon.

Találós kérdések

Tarka, de nem virág,
Szárnya van, de nem madár,
Álló napon át a rét felett száll.

Nyúl volna, nyoma volna,
harcsa volna, farka volna,
vidra volna, vére volna.
Nyúl nincs, nyoma sincs,
harcsa sincs, farka sincs,
vidra sincs, vére sincs,
mégis élő állat a világon.

Káposztalepke

Országosan elterjedt. Áprilistól októberig találkozhatunk vele, évente két-három nemzedéke van. Hernyója többek között a káposztafélék levelével táplálkozik, s csapatos megjelenése nagy kárt tud tenni ezekben a növényekben. A telet az utolsó nemzedék képviselői báb állapotban vészelik át, és tavasszal kikelve kezdik meg életük repülő szakaszát, mely néhány hónapig tart.

Gryllus Vilmos
Lepke és virág

Reggeli harmat
kelti a lepkét.
Virág a réten
tárja a kelyhét.

Látja a lepke,
billen a szárnya,
virágkehelyben
reggeli várja.

Citromlepke

A citromlepke egész Európában gyakori, elsősorban a napfényes erdőszélek lakója, de jól repülő fajként kultúrkörnyezetben, kertekben, parkokban is feltűnik. A Kárpát-medencében két-három generációja fejlődik ki, az utolsó nemzedék felnőtt példányai (imágók) áttelelnek. Sokszor már február végén találkozhatunk vele, élénk sárga színével jelzi a tavasz közeledtét. A lepkék változatos fajok virágainak nektárját szívogatják, és a hernyók sem táplálékspecialisták, több tápnövény (kutyabenge, varjútövis, madárberkenye) levelét fogyasztják.

Petőfi Sándor
Pille, pille, pillangó

Pille, pille, pillangó,
szállj le a kezembe,
szivárványnak színeit
fessd a tenyerembe!

Pille, pille, pillangó!
Olyan, mint az álom.
Mítől lettél ilyen szép?
Én majd kitalálom.

Libbenő szép virág,
felhő közelében,
hernyóból lett tündérlány
odafönn az égen.

Pille, pille, pillangó,
szállj le a kezembe,
szivárványnak színeit
fessd a tenyerembe!

Vörös mókus

Élőhelye változatos, sík és hegyvidéki elegyes fajösszetételű, idősebb állományú erdőkben és parkokban egyaránt előfordul. Civilizációkövető faj, a városokban élő állatok annyira hozzászokhatnak az ember közelségéhez (például Londonban és Budapesten), hogy akár kézből is elveszik a felkínált mogyorót, egyéb élelmet. Nappali állat, éjszakára és búvóhelyül odúkat használ, illetve gallyakból focilabda méretű fészket is építhet magának az ágak közé. Egy állatnak akár több fészke is lehet.

Alapvetően növényevő, különböző növényi részeket: rügyeket, hajtásokat, kérget, de főleg magvakat és terméseket fogyaszt; gombákat is eszik. Költési időszakban madártojásokat és -fiókákat is eszik. Ősszel sok kis élelemraktárt ás a földbe, ide rejti azokat a magvakat, melyeket télen fogyaszt. Memóriája azonban nem túl jó, az élelemraktárak alig 15%-át találja meg később. A téli madáretetőket is felkeresi, ahol elsősorban a napraforgómagot eszi.

Találós kérdés

Ágról ágra, fákról fára
Fürgén, vígan szökkenek,
Ám legvígabb akkor vagyok,
Hogyha diót törhetek.
Szeretem a mogyorót is,
A rügyet is megeszem!
Találjátok ki gyerekek,
Hogy mi lehet a nevem!

Tudod-e, miért hasznos a vörös mókus nagy, bozontos farka?

Ha fára mászik, segíti az egyensúlyozásban.

Ugráskor ejtőernyőként működik, fékezi és irányítja a zuhanást.

Hideg éjszakákon paplanként tudja ezzel betakarni magát.

Tudod-e, a madarak miért tartanak a mókustól?

A mókus nem csak növényeket és gombákat eszik, tavasszal és nyáron alkalmilag a madártojásokat és a fiókákat is kieszi a fészkekből.

Keleti sün

Az erdős, bokros területek országosan elterjedt emlősfaja, kimondottan gyakori a lakott területeken, akár a belvárosokban is. Elsősorban éjszakai állat, napnyugtakor indul vadászni. Látása gyenge, de hallása és szaglása nagyon jó, ezekkel az érzékszerveivel kutatja fel főleg gilisztákból, rovarokból, bogarokból, csigákból álló táplálékát, de alkalmilag apró gerinceket: kígyókat (mérgekígyókat is), gyíkokat, egereket, pocokokat, madártojásokat és -fiókákat is eszik. Nappal bokrok, fa- és kőrakások alatt kialakított, száraz levelekkel bélelt búvóhelyén, rejtetten pihen. Késő ősztől tavaszig – amikor nem áll rendelkezésére elegendő táplálék – téli álmat alszik. Veszély esetén összegömbölyödik, szúrós tüskéi pedig megvédik ellenségeitől. Kevés ragadozó, elsősorban a hatalmas karmokkal rendelkező uhu vadászik rendszeresen rá. Ott, ahol elegendő táplálékot talál, de megfelelő búvóhely nem áll rendelkezésére (kiskertekben, lakótelepeken, parkokban), a sűrű bokrok közé kihelyezett, kisméretű kutyaházhoz hasonló sünnemenedékekkel segíthető elő a megtelepedése, megmaradása.

Találós kérdések

Hátán ezer dárda,
Ki hozzányúl, bánja.

Olyan mint egy tűpárna,
Görögdinnye, tövises,
Gondolkozz csak,
Ne siess!

Melyik az a disznó,
Ami nem volt malac?

Tudod-e, mi a téli álom és miért van rá szükség?

A téli álom során az állatok hónapokig, akár fél évig tartó alvásszerű állapotba kerülnek. Ekkor anyagcseréjük lelassul, szívük csak 2–3 percenként ver egyet-egyed, s testhőmérsékletük is csökken. Így élnek túl a táplálékhiányos telet, s csak tavasszal ébrednek fel, amikor ismét rendelkezésükre áll a megfelelő élelem.

Közönséges vakond

A köves és mocsaras területek, valamint a meredek oldalak és az intenzíven művelt szántók kivételével hazánk egész területén, így a falvakban, városokban is megtalálható. Életének legnagyobb részét a föld alatt tölti, ezért látása fejletlen. Mivel táplálékának túlnyomó többségét a „szagtalan” giliszták képezik, szaglása sem jó, tapintóérzéke és hallása viszont rendkívül fejlett. Hosszú járatai a földfelszín alatt egészen két méter mélységig húzódnak. Az ásás során felgyülemlett földet a földfelszínre tolja – ez a vakondtúrás. Táplálékát főként a földigiliszták jelentik, de mindenféle kisebb állatot elfogyaszt, amely a járataiba pottyan. A járatok ugyanis csapdaként szolgálnak, s naponta többször végigjárja ezeket, hogy a beesett lárvákat, gilisztákat, kisebb gerinceseket összeszedje. Ritkán mászik ki a felszínre, ilyenkor a talajon kutató esés után. Kevés természetes ellensége van, a föld alatti járatokban szinte minden ragadozótól védett (kivéve talán a menyétet és a hermelint), a talajfelszínre merészkedő állatokra viszont a legtöbb ragadozó emlős és madár vadászik. Nappal és éjszaka egyaránt aktív, téli álmot nem alszik. Táplálékhiány idején élő, de harapással mozgásképtelenné tett zsákmányállatokból táplálékraktárt halmoz fel a föld alatti járatrendszerben.

Találós kérdés

Föld alatt, sötétben ásom,
Éjjel-nappal a lakásom.
Ki vagyok?

Tudod-e, milyen külső tulajdonságok segítik a vakondot a föld alatti ásásban?

Mellső végtagjai ásólábakká alakultak, a fülkagylók elcsökevényesedtek, így nem akadályozzák a szűk járatokban történő mozgásban.

Tudod-e, mi a vakondvár?

A vakond föld alatt ásott birodalma, amely több részből áll: a hosszú, kacs-karingós járatokból, melyek csapdaként ejtik fogságba az ide beeső táplálékállatokat; a hálókamrából, amelyet növényi szálakkal bélel; a raktárból, ahova a harapással megbénított zsákmányait halmozza fel; végül a kiásott föld alkotta, talajfelszíni vakondtúrásokból, melyeken keresztül a járatrendszer szellőzik.

Éti csiga

Legnagyobb termetű szárazföldi csigáink egyike az éti csiga. Házának magassága elérheti a 6 cm-t is. Az erdős, bokros külterületek mellett a lakott területeken is gyakori. Különösen harmattól nedves hajnalokon és reggeleken aktív, esős nyári időben napközben is találkozhatunk vele. A téli álom mellett az aszályos kánikulai hetekre nyári álomra húzódik, ilyenkor a házának bejáratát a nedvesség megtartása érdekében meszes fallal zárja el. Növényevő, elsősorban leveleket fogyaszt, amelyeket speciális reszelőnyelvével aprít fel.

Találós kérdések

Melyik állat az,
aminek kívül van a csontja?

Melyik a legerősebb állat a világon?
(*A csiga, mert a hátán hordja a házáát.*)

A szabad mezőre gyakran kisétálok,
pedig kis házamtól soha meg nem válok.

Földigiliszta

Leggyakoribb, legismertebb gyűrűsféregfajunk világszerte elterjedt. Talajlakó állat. Miközben a földben lévő növényi anyagokkal táplálkozik, járatokat vájva levegőzteti, ürülékével pedig trágyázza a talajt. A földigiliszta, mérete és gyakorisága miatt, a tápláléklánc egyik meghatározó alapeleme, rendkívül sok állatnak (például: békák, rigók, cickányok) alapvető táplálékállata.

Esős, párás időben – amikor az éti csigák is aktívak – gyakran találkozhatunk a talajon kúszva mászó földigilisztákkal.

Találós kérdés

Rózsaszínű pici kígyó,
Lábak nélkül mozdul,
Füvek alatt, föld alatt,
Alagutat fúr.
Mí az?

Tudod-e, miért hasznos a földigiliszta föld alatti mozgása?

Miközben növényi törmelék után kutatva járatokat ás, lazítja, átforgatja és ürülékével trágyázza a talajt, ami a növénytermesztés számára is nélkülözhetetlen.

Zöld varangy

Változatos élőhelyeket toleráló állat, a sík és hegyvidéki erdők mellett nyílt, félsivatagos klímájú pusztai területeken és települési környezetben is előfordul. A vízi békáktól eltérően a szaporodási időszakon kívül szárazföldi életmódot folytat. Száraz környezetben a vízháztartásának fenntartása érdekében elsősorban éjjel és szürkületkor mozog. Nappal kövek, farakások alatt, talajrepedésekben, kistrágyaszálók föld alatti üregeiben, vízóraaknáknakban pihen. Szaporodásához, peterakásához a többi kétéltűhöz hasonlóan vízre van szüksége. A petékből kikelő ebihal alak kezdetben kopolytúval lélegzik, amely a négy láb kifejlődésekor – és a fark eltűnésekor – alakul át légköri oxigén belélegzésére alkalmas tüdőkké. Ragadozó, tápláléka főleg hangyákból áll, de más ízeltlábúakat és apró gerincteleneket is fogyaszt.

Találós kérdések

Állat vagyok, vízben élek,
este a parton zenélek.

Szárazon is tud mászkálni,
de a vízben jobb úszkálni;
tó fenéke a hazája,
káka közt a palotája.
Néha a parton mélázgat,
egyhangúan fuvolázgat.
Mikor kél a hold kereke,
így kiabál: brek, brekeke!

Vízben élek, brekegek,
ismertek-e, gyerekek?
Szúnyoglábon élek, a gólyától félek.

A Madárbarát kert lakóinak védelmi eszközei

Süngarázs

A Magyarországon országsszerte gyakori keleti sün a belvárosokban is megtalálja a táplálékát, így az élelem hiánya nem gátolja a jelenlétét. Napjainkban viszont már a falvakból is eltűnően vannak azok a farakások, szénakazlak, komposztálók, melyek évszázadokon keresztül menedéket kínáltak sok állatnak, köztük a sünöknek is. Ezeket a búvóhelyeket pótolhatjuk a bokrok alá kihelyezhető süngarázsokkal, kisméretű kutyaóhoz hasonló eszközökkel, melyek teteje leemelhető. Itt tudjuk ezeket feltölteni száraz levéllel, szénával-szalmával, ami még kényelmesebb búvóhellyé teszi ezeket a sünmenedékeket.

További információ: www.mme.hu
>Napi madárvédelem >Más fajok védelmi eszközei

Mesterséges madárodú

A harkályok odúinak, a fák korhadt üregeinek, a sziklafalak és partoldalok hasadékaiknak számos madáralbérője is van. Ott, ahol ezek a fészkelőhelyek hiányoznak vagy keveseljük az odúköltő madarak számát, deszkából készült mesterséges odúkat alkalmazhatunk. Ezek különböző méretű típusait nagybetűvel jelöljük, és attól függően használjuk, hogy milyen madarakat szeretnénk megtelepíteni.

Kerek röpnylású odúk

„A” típusú – kék cinege, barátcinege, fenyvescinege, búbos cinege

„B” típusú – széncinege, házi és mezei veréb, nyaktekercs, örvös és kormos légykapó

„D” típusú – seregély, csuszka, búbos banka, füleskuvik, szalakóta

Félig nyitott előoldalú odú

„C” típusú – házi és kerti rozsdafarkú, barázdabillegető, vörösbegy, hantmadár

További információ: www.mme.hu

> Napi madárvédelem > Madárvédelmi eszközök

Békamenedék

Nem minden kétéltű (békák, gőték, szalamandrák) folytat vízi életmódot, több képviselőjük, főleg a békák, a szárazföldön töltik életük nagy részét. Ezek az állatok a nedves, párás mikroklímájú környezetet kedvelik, ilyen helyeken keresnek menedéket a forró nappali órákban. Számukra helyezhetünk ki vagy készíthetünk a kert árnyékos részein, a bokrok alatt, a növényzet takarásában olyan búvóhelyeket, melyek alatt el tudnak rejtőzni: égetett cserép békamenedéket, kő- és farakást vagy kúp tetőcserepet.

További információ: www.mme.hu
>Napi madárvédelem >Más fajok védelmi eszközei

Gólyafészek-magasító állvány

Napjainkban a hazai fehérgólya-állomány túlnyomórészt az elektromos hálózat tartóoszlopain költ. Mivel itt a fészkek a vezetékekre és ezek fém kereszttartóira épülnek, folyamatos az áramütésveszély, ami nem csak a költőpár és a fiók elhullása miatt jelent problémát, de a zárlat áramkimaradást okoz, illetve a fészkek folyamatos fogyasztóként is működik. Az MME által kidolgozott, szabványos „gólyakosár” a fészkeket a vezetékektől biztonságos magasságba emeli. A módszer kéményekre épült fészkeknél is alkalmazható.

További információ: www.mme.hu

>Napi madárvédelem >Madárvédelmi eszközök

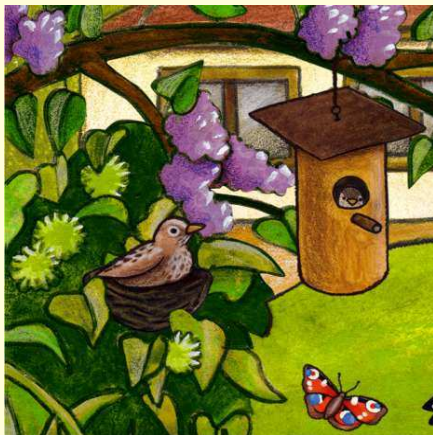
Madáritató és -fürdő

Az itató az egyik legszélesebb körben: talajon, ablakpárkányon, erkélyen, függesztve és lábazaton kiemelve is alkalmazható madárvédelmi eszköz. Akkor igazán hasznos, ha olyan méretű, hogy a madarak ivás mellett fürdeni is tudnak benne. Fontos, hogy egész évben, folyamatosan, tehát nem csak a nyári hőség idején, de télen, az itatók mellett is működtessük. Ezek vize ilyenkor természetesen befagy, de ha naponta egyszer eltávolítjuk a jeget és langyos vizet töltünk a helyére, akkor a madarak néhány órán keresztül hozzájutnak az ivóvízhez.

További információ: www.mme.hu
>Napi madárvédelem >Madárvédelmi eszközök

Rejtekadó növényzet

Az urbanizálódott madarak egyik legfontosabb élőhelyigényét a növényzet, a kellő takarást biztosító talajközeli bokrosok és a fák jelentik. Ennek az az oka, hogy ezek a fajok az ágak sűrűjében vagy faodvakban költenek. A lombkorona a fészkek-építés mellett táplálkozóhelyként, a felnőttek és a fiókák búvóhelyeként is nélkülözhetetlen. A városi madarak számára a parkok, közterek nyírt gyepterületei is nélkülözhetetlen táplálkozóterületek, mind a fűmagot fogyasztó magevők, mind az ízeltlábúakra, csigákra és gilisztákra vadászó rovar-
evők számára.

További információ: www.mme.hu
>Napi madárvédelem >Madárvédelmi eszközök

„Lepkeóvoda” és lepkelegelő

Az egyik legismertebb és egyben legkedveltebb állatcsoportot képviselő lepkék többsége életének minden szakasza a növényekhez kötött. A felnőtt állatok többnyire nem túl válogatósak, az éppen nyíló virágok nektárját szívogatják. Ezért ahol lepkéket szeretnénk vendégül látni, ott ültessünk minél többféle, illatos virágot hozó növényt – azaz lepkelegelőt. Ha a lepkék szaporodását is segíteni szeretnénk, akkor lepkeóvodaként telepítsünk a válogatós hernyók számára megfelelő tápnövényeket is, lehetőleg a virágok jelentette lepkelegelő közelébe.

További információ: www.mme.hu

>Napi madárvédelem >Más fajok védelmi eszközei

Madárbarát kert program

A Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület
(MME)

Madárbarát kert programja

abban segíti az óvodákat és iskolákat,
a kertés, panel- és társasházban lakókat
és az irodaházakban, hivatalokban dolgozókat,
hogy miként tudják egész évben segíteni és egyben
megfigyelni a körülöttünk élő állatokat.

Azok, akik egész évben itatják, télen pedig
etetik a madarakat, illetve kihelyeznek legalább
egy mesterséges madárodút,

elnyerhetik

a Madárbarát kert program elismerő címét és fémtábláját.

The poster is framed with a decorative border and features several elements: a logo on the top left, a central title, a list of bullet points on the right, and a small illustration of a bird on the bottom right. The text is in Hungarian and provides information about the program's goals, how to participate, and contact details.

MADÁRBARÁT KERT
A MADARAK VÉDELMEÉRT

Csatlakozzon a
**Magyar Madártani és
Természetvédelmi Egyesület**
Madárbarát kert programjához!

Támogassa és segítse ezzel
a madárvédelem ügyét!

A Magyar Madártani
és Természetvédelmi Egyesület (MME)
közép-európai tagszerveletéül szerveszerveleti szervezet.

A Madárbarát kert programba
az MME boltban vásárolt
regisztrációs csomaggal tud bekapcsolódni.

Kik vehetnek részt a programban?
kertek, parkok, óvodák, iskolák,
panel- és társasház lakások,
munkahelyek, gazdálkodók
és önkormányzatok.

MME BOLT
Madárbarát, odút, társasházcserekesket,
kiadványokat vásárolhat nálunk!
www.bolt.mme.hu
E-mail: mmebolt@mme.hu
Telefon: 20 959-7778, 1 275-6247

PROGRAM INFORMÁCIÓ
MME
1121 Budapest, Kötő u. 21.
Telefon: 1 275-6247
www.mme.hu > Napi madárvédelem
E-mail: madarbaratkert@mme.hu

**MIT NYÚJT ÖNNEK
A MADÁRBARÁT KERT
PROGRAM?**

- A Madárbarát kert program segítségével Ön madárbarát, madárbarátból fejlődő környezetben élhet, nevelheti a gyermekét!
- Madárbarát kert kalendáriummal segítjük az éveszaktionkénti madárvédelmi munkát.
- A honlapunk Napi madárvédelem oldalán rengegeg esztőlől talál hasznos információt.
- Bútorunkban minden szükséges madárvédelmi eszközt megvásárolhat. Az MME tagjai 10% kedvezményt kapnak.
- A program részvevői egy év madárvédelmi munkái kövően megtekerhetik a "Madárbarát..." elismerő címet és táblát.

www.mme.hu

Madárbarát kert program elismerő címet és fémtábláját 1980 óta adományozza az MME. A program elismerő címet és fémtábláját 1980 óta adományozza az MME. A program elismerő címet és fémtábláját 1980 óta adományozza az MME.

Csatlakozzon Ön is!

A 2002-ben indult programnak már
több mint 5 000 regisztrált tagja,
köztük
ezernél több óvoda és iskola
is van az országban.

**Legyen Ön is madárvédő,
kapcsolódjon be
az MME Madárbarát kert programjába!**

További információ:
www.mme.hu > Napi madárvédelem > Madárbarát kert program

